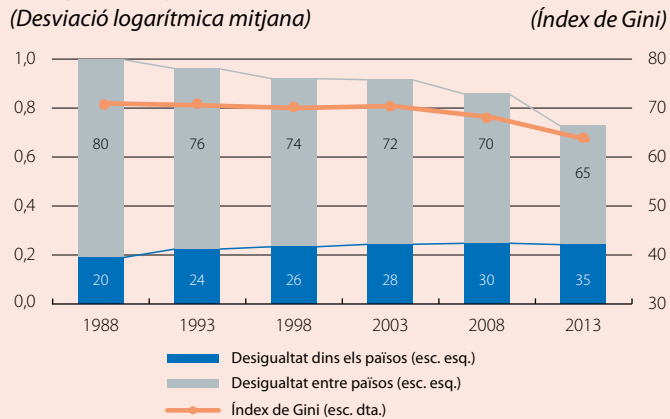

LES CONSEQÜÈNCIES DE LA DESIGUALTAT

Cada vegada més desiguals? L'evolució recent de la desigualtat

«Cap societat pot ser pròspera i feliç si la major part dels seus membres són pobres i miserables», afirmava Adam Smith.¹ La intuïció del pare de l'economia moderna era, com en tantes altres ocasions, encertada: com ho ratifiquen diferents estudis contemporanis, un nivell de desigualtat extrem no és compatible amb una societat pròspera.² La qüestió central és, per tant, determinar si l'evolució recent mostra si es va en una direcció preocupant o no. Aquest és l'objectiu del present article.

Desigualtat global (1988-2013)

Nota: La línia taronja (escala dreta) mostra l'índex de Gini de desigualtat global d'ingressos. L'altura de les barres indica el nivell global de desigualtat, mesurada per la desviació logarítmica mitjana dels ingressos (escala esquerra). Les barres blaves representen la desigualtat dins cada país, ponderada per la població. Les barres grises mostren el nivell de desigualtat entre països. Els nombres corresponen a la contribució relativa (en percentatge) d'aquestes dues fonts a la desigualtat global total.

Font: CaixaBank Research, a partir de dades del World Bank, 2016, «Taking on Inequality».

Abans d'entrar pròpiament en l'anàlisi, cal dotar-se d'una definició i d'un mesurament de la desigualtat precisos. En aquest article, i com és habitual en la literatura econòmica, analitzarem la desigualtat d'ingressos nets, és a dir, els ingressos que queden després de pagar els impostos i de rebre les transferències socials.³ Pel que fa al mesurament, s'utilitzarà l'índex de Gini, que calcula la dispersió d'ingressos entre tota la població. Aquest índex pren valors entre zero (perfecta igualtat d'ingressos entre individus) i 100 (desigualtat màxima, en què tots els ingressos els té un individu) i sintetitza en una sola xifra la desigualtat en tota la distribució d'ingressos. Es tracta d'un mesurament senzill, però que captura de forma adequada el grau de desigualtat de les societats: si la desigualtat és extrema, l'índex de Gini captarà aquesta tessitura.⁴

Un primer nivell d'anàlisi rellevant és el mundial. Quan s'analiza la desigualtat entre tots els habitants del món, es constata que ha disminuït en les tres últimes dècades: l'índex de Gini

global va baixar, entre el 1988 i el 2013, més de set punts, un descens que es va intensificar a partir del 2008.⁵ Aquest descens apreciable de la desigualtat va ser degut, principalment, al procés de convergència d'ingressos entre els diferents països, un procés que, al seu torn, deriva, en gran part, del ràpid creixement registrat per alguns països emergents molt poblats, com la Xina, l'Índia o Indonèsia. Certament, l'actual nivell de desigualtat mundial no es pot considerar baix, però és, en qualsevol cas, sensiblement inferior al de dècades enrere i, per tant, està més lluny de ser extrem que en el passat.

Avancem un pas i revisem ara la situació dels països més pròsperes. Amb una certa freqüència, es comenta, als debats públics, que la desigualtat s'ha intensificat arran del fort *shock* econòmic del 2008-2009, l'anomenada Gran Recessió, que, com és conegut, va ser agreujada per una segona caiguda del PIB a la major part dels països europeus el 2012-2013. No obstant això, els càlculs de l'OCDE de l'índex de Gini de diferents països desenvolupats mostren avanços moderats entre el 2008 i el 2013. Pot ser que l'índex de Gini sigui, en aquest cas, un mesurament massa general de la desigualtat? Probablement, no, ja que altres mesuraments calculats per l'OCDE, com la ràtio de pobresa o la ràtio d'ingressos entre el 20% amb més ingressos i el 20% amb menys ingressos (vegeu la definició a la taula adjunta), també apunten en una direcció similar. Tampoc no s'aparta d'aquest patró un altre mesurament habitual als debats més mediàtics sobre la qüestió, el que s'obté de calcular el percentatge de la renda d'un país que acumula l'1% de la població amb més ingressos.⁶ Si la Gran Recessió no ha estat la causa evident d'un canvi radical en les economies avançades, potser el problema és que cal ampliar l'horitzó temporal. Si es consideren les dades des del 2000, la conclusió de fons es manté: als països avançats de referència, el grau de desigualtat mesurada per l'índex de Gini, o per la resta d'indicadors

1. Vegeu Adam Smith, (1776), «La riquesa de les nacions», llibre I, capítol 8: Dels salaris del treball.

2. Vegeu, per exemple, FMI (2015), «Causes and Consequences of Income Inequality: A Global Perspective», IMF Staff Discussion Notes, núm. 15/13.

3. La desigualtat en les rendes brutes és molt superior, ja que la imposició progressiva i l'Estat del benestar redueixen la desigualtat de manera significativa, en especial als països desenvolupats.

4. Sobre altres mesuraments complementaris de la desigualtat, vegeu Atkinson, A. i Brandolini, A. (2010), «On Analyzing the World Distribution of Income», The World Bank Economic Review, vol. 24, núm. 1.

5. World Bank (2016), «Poverty and Shared Prosperity 2016: Taking on Inequality», Washington, D. C.

6. Estimats a partir de dades que utilitzen informació dels registres d'impostos sobre la renda en lloc d'utilitzar dades provinents d'enquestes de les llars, que acostumen a infravalorar la renda de l'1% de la població amb més ingressos.

Indicadors de la distribució d'ingressos de la llar i de la ràtio de pobresa per països

	Índex de Gini			Ràtio d'ingressos p80/p20 (%)			Ràtio de pobresa (%)		
	2000 *	2008	2013 **	2000 *	2008	2013 **	2000 *	2008	2013 **
EUA	35,7	37,8	38,9	6,9	7,7	8,2	23,6	24,4	24,6
Regne Unit	35,2	34,2	34,1	5,9	5,8	5,6	19,0	18,3	17,2
Espanya	33,2	32,7	34,5	6,0	5,8	6,7	21,3	20,9	22,6
França	28,7	29,3	30,9	4,2	4,3	4,7	13,8	13,5	14,5
Alemanya	26,4	28,7	29,3	3,9	4,2	4,4	12,5	14,3	15,0

Notes: * Dades del 2000 o primera disponible. ** Dades del 2013 o última disponible. La ràtio d'ingressos p80/p20 correspon a la ràtio entre els ingressos mitjans del 20% amb més ingressos i del 20% amb menys ingressos. La ràtio de pobresa correspon al percentatge d'individus amb ingressos inferiors al 50% de l'ingrés disponible mitjà.

Font: CaixaBank Research, a partir de dades de l'OECD Income Distribution Database.

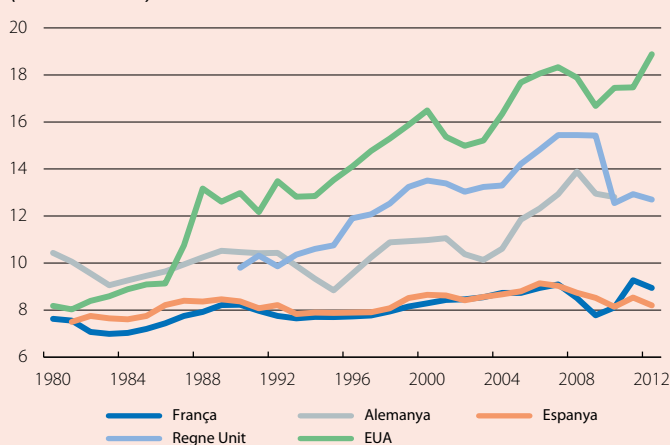
esmentats, ha augmentat de forma moderada, amb dues importants excepcions, una coneguda, la dels EUA, i una altra potser més inesperada, la d'Alemanya.

En el cas d'Espanya, i seguint sempre les dades de l'OCDE, que faciliten una anàlisi comparada internacional, l'augment de la desigualtat després de la Gran Recessió ha estat una mica més intens, tal com ho apunten l'índex de Gini, la ràtio d'ingressos entre el 20% amb més ingressos i el 20% amb menys ingressos o el percentatge de pobresa de la població.⁷ Una gran part d'aquest augment de la desigualtat s'explica per la caiguda excepcional de l'ocupació: al voltant del 75% de l'increment de la desigualtat d'ingressos del treball durant la crisi econòmica va ser degut a l'augment de l'atur.⁸ La recuperació actual del mercat laboral reduirà, doncs, la desigualtat, malgrat que és important que l'Estat del benestar, que ha jugat un paper important a l'hora d'eliminar els efectes de la crisi, continuï la tasca que ha realitzat durant la recuperació.

A tall de recapitulació, les anàlisis anteriors suggereixen que l'evolució recent de la desigualtat no apunta a un empitjorament generalitzat en aquest front: a nivell mundial, la desigualtat ha tendit a reduir-se, i només en alguns països, entre els quals destaquen els EUA –un cas amb molts aspectes idiosincràtics que requeriria un estudi detallat individual–, la tendència a una major desigualtat és incontestable. Ara bé, això no implica cap complaença amb el fenomen, ja que el seu impacte en termes econòmics és potencialment significatiu en nombroses dimensions econòmiques i polítiques: com veurem en els propers articles, pot afectar directament el creixement econòmic (vegeu l'article «Com afecta la desigualtat el creixement econòmic?», en aquest Dossier) i indirectament l'auge del populisme (vegeu l'article «Desigualtat i populisme: mites i realitats», en aquest Dossier) o la distribució del crèdit (vegeu l'article «La desigualtat pot causar una crisi financera?», en aquest Dossier).

Renda de l'1% amb més ingressos

(% de la renda)

Nota: Proporción de la renda de l'1% de la població amb més ingressos sobre el total de la renda.

Font: CaixaBank Research, a partir de dades de The World Wealth and Income Database.

Josep Mestres Domènech

Departament de Macroeconomia, Àrea de Planificació Estratègica i Estudis, CaixaBank

7. OCDE (2016), «Income inequality remains high in the face of weak recovery», Income inequality update (novembre del 2016).

8. OCDE (2015), «In It Together? Why Less Inequality Benefits All», OECD Publishing, París.